

'68' som erindringspolitisk slagmark

Af Morten Bendix Andersen og Niklas Olsen

*Påskemarch 1961
fra Holbæk til
København mod
atomoprustning.*

*Foto: Ebbe
Andersen / Polfoto*

Hvordan skal vi forstå den centrale betydning årstallet 1968 har fået i løbet af de seneste 35 år?¹⁾ Som intet andet årstal i den nyere Danmarkshistorie vækker 1968 et utal af billeder, forestillinger og minder i danskernes bevidsthed. 1968, eller bare 68, forbindes med ungdomsoprør, hippier, blomsterbørn, rockmusik og stoffer, fri sex, kollektiver, Thylejr og Christiania, studenteroprør, foråret i Prag og Maj 68 i Frankrig, venstreorientering og Vietnamkrig, men også med universitetsmarxisme, fodnotepolitik samt Blekingegadebandens kriminelle aktiviteter. På mærkværdig vis indkapsler 68 således begivenheder, forløb og processer, der har fundet sted fra starten af 1960'erne og frem til i dag.

Samtidig er udtryk som 68'ere, 68-generationen, børn af 68'ere, 68-pædagogik, ånden fra 68 blevet centrale orienteringspunkter, hvorfra vi skaber mening og sammenhæng i den måde, vi anskuer os selv og det omgivende samfund: 68 virker med andre ord som en myte i danskernes bevidsthed, der skaber identitet – både positivt og negativt. For nogle repræsenterer årstallet således en gylden tidsalder – for andre begyndelsen på en æra af forfald.

De meget forskellige opfattelser af 68 kommer bl.a. til udtryk i de mange offentlige debatter fra starten af 1990'erne til i dag, hvor 68 bruges som et våben i en kamp om at sætte den politiske dagsorden. Et af de mest berømte eksempler herpå finder man hos statsminister Anders Fogh Rasmussen, der omtalte 68 særdeles negativt, da han omkring nytår 2002 iværksatte den borgerlige regerings værdikamp, eller kulturkamp, mod venstrefløjten. Med enkelte forbehold repræsenterer det han kalder "68-tænkning", et helt værdisystem, som han definerede sig selv i modsætning til og ihærdigt forsøgte at udgrænse.²⁾

Det eneste, der synes at være enighed om i de intense diskussioner om 68, er, at det er nødvendigt at forholde sig til dette magiske årstal, hvis man skal forstå Danmark og danskerne i dag. Vi vil i denne artikel vise, hvordan 68 er blevet en central politisk myte i Danmark og selve grundlaget for to politiske fortællinger eller erindringer om 68: nemlig henholdsvis en venstrefløjs- og en højrefløjtsfortælling. Det er vores påstand, at den politiske brug og misbrug af 68 de sidste tre årtier har medført, at der er opstået en dyb kløft mellem de historiske begivenheder, der udspillede sig i og omkring 1968 og eftertidens forestillinger om 68 – en kløft, som har store politiske og kulturelle konsekvenser i dag. Vores ærinde med artiklen er at rette opmærksomheden mod behovet for at bearbejde dette stykke uafsluttede fortid gennem historiske analyser. Kun derigennem kan vi nedbryde de gængse fortællinger om 68 og rydde vejen for en eller flere mere åbne og nuancerede (og videnskabelig funderet) fortællinger om 68. Artiklen er dermed også et bidrag til den aktuelle identitets- og erindringspolitiske debat om 68, der er foregået i medierne siden midten af 1990'erne, og som er blevet intensiveret efter årtusindeskiftet.

1968 som myte, erindring og politik

Vi mener, at 68 længe har fungeret som en myte – eller som en vifte af myter – i danskernes bevidsthed. Hermed forstår vi, at 68 repræsenterer en række tanke- og anskuelsermønstre, som de fleste danskere deler og tager for givet. Myterne om 68 kommer til udtryk i en række menings- og værdibærende fortællinger, som vi mere eller mindre bevidst orienterer os efter i hverdagen, og som er med til at skabe bevidsthed om, hvem vi er og hvor vi kommer fra.³⁾

Myterne om 68 antager mange former. En af de mest udbredte er, at nutidens Danmark blev født i 1968. Danskernes ”uformelle og afslappede omgangsformer”, ”kvindernes seksuelle frigørelse” og ”en dyb modvilje mod hierarkier” er alt sammen en særlig dansk ”kulturarv fra 1968”, fremhævede chefredaktør og antropolog Anne Knudsen i avisartiklen ”1968 i vores sjæl” fra juni 1997.⁴⁾ Skribenten Georg Metz gik endnu videre, da han i sommeren 2004 opregnede den ”samlede sum af 1968”: ”andre samlivsformer, ny musik, kvindefrigørelse, klassebevidst værdirelativering og aggressiv nedbrydning af falske autoriteter. Før 68 var meget, kort sagt, autoritært defineret og i bund og grund værdifast”.⁵⁾

Udtalelser som disse er i de seneste 10 år dagligt kommet til udtryk i den offentlige debat, og de har medvirket til at gøre 68 til selve grundlagsmyten i fortællingerne om det nyere Danmarks fødsel. En grundlagsmyte er, ifølge den tyske historiker Edgar Wolfrum, kendetegnet ved, at den gør et samfunds begyndelse nærværende og meningsfuld og skaber orientering i nutiden,⁶⁾ og det er netop denne funktion, som 68 udfylder i det danske samfund.

I grundlagsmyten om det moderne Danmark – der kan inkorporere varierende og ofte modstridende elementer og dermed tager form som en basisfortælling⁷⁾ – spiller begrebet ”68-generationen” en særlig vigtig rolle. ”68-generationen har sat sig på magten”, hævdede fremtidsforsker Jesper Bo Jensen i en artikel fra 1996 og tilføjede: ”1968-generationen var hovedkraften bag skabelsen af velfærdsstaten og

står i dag som velfærdsstatens bolværk mod nye idéer”.⁸⁾ Mange tillægger ligesom Jesper Bo Jensen 68-generationen en central symbolsk betydning for Danmarks nutid og fremtid,⁹⁾ og derfor opfattes det som nødvendigt at vende sig imod 68-generationen og de værdier, man tillægger dem, hvis man vil forandre nutidens samfund. Det forsøgte bl.a. professor Niels Egelund, der i marts 2003 angreb, hvad han kalder ”1968-pædagogik”.¹⁰⁾ De problemer, som Egelund udpeger i den danske folkeskole – slaphed og manglende disciplin blandt eleverne – tilskriver han følger af denne ”1968-pædagogik”.

Det er værd at bemærke, at Egelund kan reducere 30 års komplekse historiske erfaringer indenfor pædagogikken ved den blotte henvisning til 1968. At det sker uden at Niels Egelund er blevet bedt om at gøre nærmere rede for 68-pædagogikkens opståen, karakter og udbredelse, understreger, hvor dybt rodfæstet denne forestilling om 68 er blevet i danskernes bevidsthed. Hermed antyder vi, at der knytter sig en lang række forskellige myter til 68, hvoraf nogle er grundlagsmyter, andre ikke. I stedet for at tale om 68 som én myte, er det derfor formentlig mere korrekt at tale om 68 som et erindringssted, som rummer et utal myter, der på forskellig vis fortæller om grundlæggende normer og værdier i det danske samfund.¹¹⁾

Det helt centrale ved erindringssteder – som 68 – og myterne, der knytter sig dertil, er, at de anvendes til at skabe og fastholde, men også til at ødelægge politiske, kulturelle og sociale fællesskaber. Erindringssteder og myter opstår aldrig tilfældigt, men er resultatet af forskellige aktørers erindringsarbejde, der ofte udføres med bestemte politiske målsætninger for øje. Det ser man bl.a. hos Niels Egelund, der anvender 68 som et våben i en værdipolitisk kamp, og det er også i dette lys, at Anders Fogh Rasmussens negative omtale af 68 i kulturkampen skal forstås. Fogh er en repræsentant for én blandt to overordnede, politiske myter, eller fortællinger, om 68, henholdsvis en højre- og en venstrefløjsfortælling, der har manifesteret sig i Danmark i løbet af de seneste tre årtier. I konfrontationen

mellem disse to fortællinger er 68 blevet en erindringspolitisk slagmark. Her kæmper repræsentanter for to vidt forskellige udlægninger af Danmarks historie efter 1945 om at sætte den politiske og kulturelle dagsorden i nutiden med henblik på at forme fremtidens Danmark.¹²⁾

Kampen om historien:

De to fortællinger om 68

Højrefløjens fortælling, der er opstået og fremført i en række trykte medier efter den kolde krigs afslutning, fungerer som et led i 'kampagnen mod venstrefløjen', som har domineret den offentlige debat siden midten af 1990'erne. Fortællingen er skabt af en række fremtrædende politikere og meningsdannere, der ligesom Anders Fogh Rasmussen er placeret til højre for midten i dansk politik – heriblandt historikerne Bent Blüdnikow og Bent Jensen, forfatteren Mikkel Plum og integrationsminister Bertel Haarder, der tilmed omtales som "antitesen til det, der skete i 68".¹³⁾ For dem sammenfatter 68 de negative sider af den danske efterkrigstidshistorie fra slutningen af 1950'erne og frem til i dag – herunder ikke mindst, hvad de opfatter som venstrefløjens forræderi mod Danmark og det danske folk under den kolde krig. Med fare for en vis simplificering er det muligt at fremstille højrefløjens fortælling i den følgende sammenhængende skitse:

Efter at Danmark i 1950'erne havde været en nation af frihedselskende patrioter, der aldrig tøvede med at stille sig fuldt og helt på USA's og NATO's side i kampen mod kommunismen, underminerede og nedbrød en gruppe venstreorienterede 68'ere, drevet af en fascination for vold, totalitarisme og antiamerikanisme, fra 1960'erne systematisk det frie danske samfund, dets autoriteter og strukturer.¹⁴⁾ Fredsmarcher og senere demonstrationer, bl.a. mod Vietnamkrigen, indvarslede et nationalt forfald, der i 1970'erne resulterede i universitetsmarxisme, meningstyranteri og en generel venstreorientering i det danske samfund. Forblændede af pseudo-revolutionære, folkemordere og diktatorer – fra Che Guevara til Pol Pot – stod "nyttige idioter" og revolutionsromantikere fra

venstrefløjen parat til at udføre forræderi mod det danske samfund til fordel for fjendtlige diktaturer i øst. Kun efterretningstjenesternes indsats reddede Danmark. Venstrefløjens svigt under den kolde krig kulminerede med den socialdemokratisk styrede fodnotepolitik i 1980'erne, hvor Blekingegadebandens kriminelle og terrorrelaterede virksomhed samtidig understregede, at truslen om politisk motiveret vold var mere end blot tom retorik.

I starten af 1990'erne har de "røde lakajer" og "smagsdommere" forskanset sig i uddannelsesinstitutioner og i diverse medier. Højrefløjen – hvis motto i dag lyder: "aldrig mere 68"¹⁵⁾ – mener nu, at tiden er kommet til et opgør om den kolde krig og den venstreorientering af samfundet, der blev sat i gang omkring 1968. I indledningen til bogen *Opgøret om den kolde krig* fra 2003, som indeholder et udvalg af de seneste 10 års avisartikler om dette emne, skriver Bent Blüdnikow, en af de mest ihærdige deltagere i opgøret med venstrefløjen, at motivet bag dette opgør er at skabe "en vigtig principiel debat, der har været med til at åbne øjnene for kommunismens store ofre og for den mærkværdige tidsånd fra 1968, der fristede svage sjæle med totalitarismens utopi".¹⁶⁾ En lignende betragtning gjorde Anders Fogh Rasmussen sig i forordet til antologien *Hvem holdt de med?*, hvori han understregede, at "hævn ikke er pointen", men at "mange mennesker af borgerlig observans føler en betydelig bitterhed over det, de oplevede under den kolde krig".¹⁷⁾

Hævn synes dog at være et fremherskende motiv,¹⁸⁾ og med et begreb skabt af den tyske historiker Aleida Assman kan højrefløjens fortælling om 68 karakteriseres som en "tabererindring".¹⁹⁾ En tabererindring er i høj grad båret af et ønske om revanche og en følelse af at have været et 'offer' for en uretfærdighed, og den er kendetegnet ved at være underlagt klare politisk-ideologiske målsætninger i nutiden. Tabererindringen er som et resultat heraf indholdsmæssigt reduceret og immuniseret overfor andre fortællinger om fortiden, hvilket imidlertid også gør fortællingen vanskelig at genkende for dem, der

Vietnamdemonstration på Rådhuspladsen. Foto: Erik Gleie.

ikke tilhører det fællesskab, der bærer tabererindringen.

Heri finder man formentlig også forklaringen på vælgernes manglende støtte til regeringens kulturkamp.²⁰⁾ Det erkendte Anders Fogh Rasmussen tilsyneladende. I hvert fald har han siden begyndelsen af 2004 nedtonet sin konfrontatoriske stil i kulturkampen og modificeret sine udtalelser om venstrefløjens gerninger under denne kolde krig.²¹⁾ Dermed har Fogh distanceret sig fra højrefløjens fortælling om 68.

Over for højrefløjens fortælling står venstrefløjens langt mere positive og romantiserede fortælling om 68 som symbolet på forandring, frigørelse og fremskridt. Denne fortælling, der blev skabt allerede i 1970'erne, kan med Aleida Assman betegnes som en "vindererindring". En sådan er også udformet og fungerer som en politisk erindring, men den adskiller sig fra "tabererindringen" ved at være knap så eksplicit formuleret. Det skyldes, at vindererindringen tilsyneladende har haft større klangbund i den brede danske befolkning, og at bærerne af denne erindring derfor ikke har haft samme behov for at retfærdiggøre deres fortælling.

Grundlæggerne af venstrefløjens positive og romantiserede fortælling om 68 var en gruppe af intellektuelle, der selv oplevede og tog del i begivenhederne i og omkring 1968. I deres fortælling beskrives 1960'erne som årtiet, hvor en ny generation af unge gjorde oprør mod kapitalisme, imperialisme og udbytning af den tredje verden på den ene side og mod det autoritære danske forbruger- og konsensusfund på den anden. Oprøret, der var båret af stor idealisme og kreativitet, medførte store politiske, sociale og kulturelle forandringer i det danske samfund. Politisk blev organisationer, foreninger og partier – herunder ikke mindst universiteterne – demokratiseret. Socialt blev de traditionelle familiemønstre opbrudt, ungdommen blev seksuelt frigjort og kvindens stilling i samfundet forbedret. Kulturelt førte eksperimenter med bl.a. boformer, kunst, musik og bevidsthedsudvidende stoffer til afgørende nybrud i det danske samfund.

Hvor højrefløjens fortælling om 68 i høj

grad er skabt i 1990'erne, er venstrefløjens fortælling tilsyneladende ikke blevet tilført afgørende nye elementer siden 1970'erne. Accenten i fortællingen har været på de politiske nybrud, i særdeleshed studenteroprøret, og de begivenheder, der udspillede sig i 1970'erne. Som Bente Hansen skrev i den berømte billedantologi *Dengang i 1960'erne* fra 1978: "For mange mennesker herhjemme er det, vi i dag omtaler som 1960'erne noget der startede i -68 og kulminerede i -72 med begivenheder som demonstrationer imod verdensbankens møde i København, med den ny kvindebevægelse, med oprettelsen af Christiania, med anti-ef-kampagnen, med anti-atomkraft-bevægelsen og den økologiske bevægelse i det hele taget".²²⁾

Den positive, romantiserende og meget selvbevidste fortælling om 68, som findes i *Dengang i 1960'erne*,²³⁾ har formentlig præget mange danskeres opfattelse af 68 fra 1970'erne indtil opkomsten af højrefløjens fortælling i slutningen af 1990'erne. I hvert fald er den i høj grad blevet optaget i historieskrivningen – det gælder både i den populære del, som hos Malin Lindgren, der i 1987 beskrev 1960'erne som "et tumultarisk og lykkeligt tiår i Danmarks-historien" med 1968 "som en kedel, der kogte over",²⁴⁾ og i den mere videnskabelige del af historieskrivningen.²⁵⁾

De voldsomme angreb fra højrefløjen i løbet af 1990'erne har imidlertid medført at venstrefløjens fortælling om 68 ikke længere fremstår som en ubetinget vindererindring. Således har bærerne af venstrefløjens fortælling været tvunget til at retfærdiggøre deres fortælling,²⁶⁾ og hvor det at være 68'er eller barn af 68'ere for nogen har betydet, at man identificerede sig med en særlig frisindet og tolerant måde at være sammen på, er den gængse betydning af disse begreber unægtelig blevet udfordret i de senere år. Vindererindringens klangbund i den brede befolkning synes mindsket – trods befolkningens modstand mod et egentlig opgør med "de venstreorienterede 68'ere".²⁷⁾ Selvom regeringen fra slutningen af 2003 har dæmpet retorikken i kulturkampen og dermed taget lidt af presset af venstrefløjen, synes de to fortællinger om 68 stadig at stå i en

Studenteroprøret på Københavns Universitet i 1968.

Øverst indtager Finn Ejnar Madsen Mogens Foghs talerstol. Foto: Erik Gleie/Polfoto.

Nederst ses rektor Mogens Fogh blandt de studerende på universitetet. Foto: Busser/Polfoto.

kontrasterende og ufrugtbar position over for hinanden.

I en foreløbig diagnose af debatten i en avisartikel fra juni 2000 vurderede historikeren Thorsten Borring Olesen, at den anstrengte debat mellem de to parter har været "a-historisk" og grundlæggende præget af et ønske om at "dømme historien på nutidens præmisser uden forsøg på at forstå den ud fra sine samtidige forudsætninger".²⁸⁾ Borring Olesen understregede, at debattens fordømmende karakter forhindrede "en nærmere afklaring af forholdet til den nærmeste fortid", og han efterlyste mere historisk forskning i 68. Her satte Borring Olesen fingeren på et ømt punkt: Ved at undlade at forske i dette centrale fænomen i den danske efterkrigstid har historikerne efterladt sig et fortolkningsmæssigt vakuum, som andre har udfyldt og misbrugt. Utrolig nok er Steven L. B. Jensen og Thomas Ekman Jørgensens upublicerede prisopgave *Studenteroprøret i Danmark 1968* det eneste videnskabelige værk om begivenhederne i og omkring 1968 i Danmark.²⁹⁾ På dette område er Danmark langt efter den internationale forskning, hvor der efterhånden findes en omfattende – ofte komparativ litteratur om emnet.

Den internationale forskning i begivenhederne omkring 1968 har vist, at man ikke kan betragte udviklingen i de respektive lande i denne periode isoleret – det vil sige ud fra en snæver national synsvinkel. Trods nationale forskelle kan man identificere en lang række strukturelle globale fælles-

træk i perioden omkring 1968. Men hvad var det egentlig der skete dengang, og hvordan har man siden forholdt sig til disse begivenheder?

68 i internationalt perspektiv

En af de væsentligste pointer i den internationale forskning er, at det vi kalder 68 har en lang forhistorie.³⁰⁾ De begivenheder, man ofte forbinder med 68 – herunder i særdeleshed ungdoms- og studenteroprør – skal ses i lyset af en række politiske, sociale og kulturelle opbrud, der bl.a. blev muliggjort af en langvarig økonomisk højkonjunktur. Sammen med en eksplosion i forbruget, stigende levestandard og gennemførelse af en række sociale reformer, var højkonjunktoren fra slutningen af 1950'erne til begyndelsen af 1970'erne med til at skabe større konvergens mellem USA og en række vesteuropæiske lande. Samtidig fremkom der i skyggen af den kolde krigslogik en række områder, der politisk delte vandene på nye måder. Dermed skabtes betingelserne for de modkulturer (det Jørgensen og Jensen kalder "oppositionelle rum"), der opstod i 1960'erne, hvori det blev muligt at formulere en politisk og kulturel opposition til det bestående samfund.

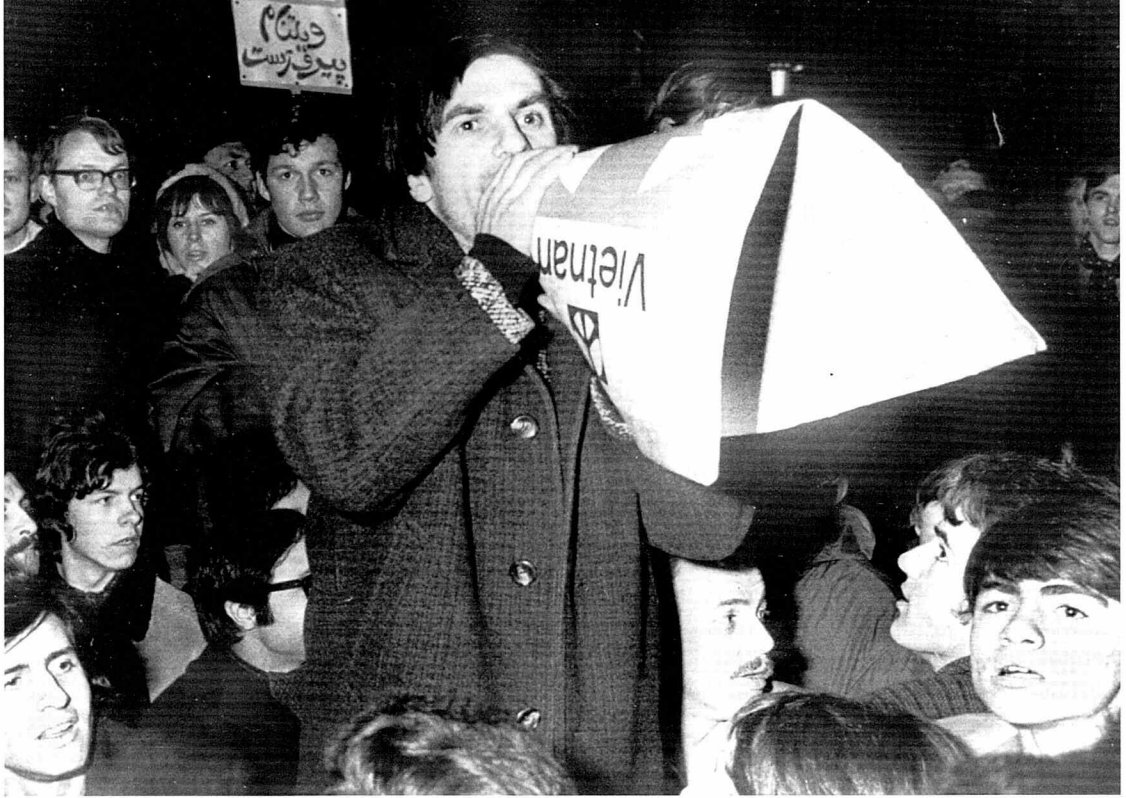
I USA og i mange vesteuropæiske lande opstod der 1960'erne et såkaldt nyt venstre, en politisk og kulturel avantgarde, hovedsagelig bestående af repræsentanter for en ny generation af unge og af tidligere kommunistiske intellektuelle og sympatisører, der var blevet hjemløse i kølvandet på Ungarnsopstanden i 1956. Dette nye venstre var båret af en kraftig indignation imod en række internationale og nationale politiske forhold – bl.a. atomvåbenkapløbet, afkoloniseringen, Vietnamkrigen og stive, autoritære og materialistiske samfundsstrukturer.³¹⁾

Mange af de globale politiske og kulturelle opbrud startede i USA. Her havde det nye venstre og det senere studenteroprør sine rødder i borgerrettighedsbevægelsen, der i begyndelsen af 1960'erne arbejdede for de sortes rettigheder i sydstaterne. Chokeret over mødet med et politi og et retsvæsen, der fungerede som beskytter af et racistisk system, vendte de studerende tilbage til et universitetsmiljø, hvor basale

demokratiske rettigheder – såsom ytrings- og mødefrihed – også var undertrykt. De studerende valgte derfor at fortsætte deres protester, og i september 1964 kom det til sammenstød mellem studerende og politiet, da ledelsen på universitetet i Berkeley indsatte politiet for at håndhæve forbudet mod politisk agitation på campus. De studerende reagerede ved at sætte sig rundt om politibilen og foranstaltede dermed den første sitdownstrejke på et vestligt universitet. Konflikterne mellem de amerikanske studerende og myndighederne skærpedes i de følgende år, og kulminerede den 23. april 1968, da studenter og aktivister fra sorte grupper besatte Columbia University i New York.

Stormødedemokrati, besættelse af universitetets bygninger, krav om ytringsfrihed og etablering af alternativ undervisning, som indgik i studenteroprøret i Berkeley i 1964, blev senere en fast bestanddel af de europæiske studenteroprør. Men i modsætning til det amerikanske studenteroprør var de europæiske studenteroprør langt mere ideologisk orienterede og præget af de europæiske landes historie og politiske kultur. Således var det vesttyske studenteroprør stærkt præget af opgøret med den nazistiske fortid. Studenteroprøret i Vesttyskland tog for alvor fart 7. maj 1965, da den konservative rektor for Freie Universität i Berlin forbød et planlagt foredrag med titlen *Restauration oder Neubeginn – Die Bundesrepublik zwanzig Jahre danach* – et foredrag, som lagde op til et opgør med fortiden og det i deres øjne stadig autoritære udemokratiske tyske samfund. Inspireret af de amerikanske studenter iværksatte de studerende ved Freie Universität – anført af bl.a. Sozialistische Deutsche Studentenbund – protester og aktioner for basale rettigheder, medbestemmelse og mere åbenhed på universiteterne.

Det tyske studenteroprør udviklede sig i en voldelig retning. Udviklingen var ikke blot betinget af de studerendes og politiets adfærd, men også af det manglende opgør med den nazistiske fortid og den samtidige politiske konkurrence og konfrontation mellem de to Tysklunde. DDR's eksistens, som man ikke anerkendte i Vesttyskland

Rudy Dutschke under en Vietnamdemonstration. Foto: Polfoto.

før 1972, forhindrede, at der opstod et legitimt rum for et socialistisk alternativ til venstre for Socialdemokratiet (SPD) i Vesttyskland. Det var utvivlsomt medvirkende til at radikalisere det tyske student oprør, som fik sit mest ekstreme udtryk i terrorgruppen Rote Arme Fraktion, der skabte død og frygt i Vesttyskland i 1970'erne.

Vendepunktet, der for alvor indledte radikaliseringsprocessen, indtrådte, da politiet i et forsøg på at splitte en demonstration mod Shahan af Persien 2. juni 1967 skød og dræbte studenten Benno Ohnesorg. Oprøret spredte sig herefter til andre vesttyske byer, og protestaktionerne blev som regel kædet sammen med andre politiske sager – især med amerikanernes militære engagement i Vietnam. I april 1968 kulminerede nye demonstrationer og kampe i Berlins gader med attentatet på studenterbevægelsens leder Rudi Dutschke. Senere på året omkom yderligere to studenter i Frankfurt under en demonstration mod den højreorienterede Springer-pressen, der blev anset for at være et autoritært kapitalistisk foretagende.

Periodens mest berømte og uden tvivl mest spektakulære studenteroprør fandt

sted i Frankrig i maj 1968. Det var et kortvarigt, omfangsrigt og langt mere praktisk end ideologisk og teoretisk formet oprør. Oprøret i Frankrig, hvor det nye venstre længe havde kritiseret regeringens politik – og i særdeleshed landets engagement i Algeriet – begyndte på det nye campus-universitet i Paris-forstaden Nanterre. Universitetet var bygget i et slumkvarter, uden en egentlig plan og uden nogen form for studenterindflydelse. Desuden manglede universitetet og de tilhørende kollegier helt basale faciliteter og udsatte de studerende for ydmygende forhold. Under en af de mange demonstrationer imod disse forhold på Nanterre i de første måneder af 1968, besatte studerende kollegierne. Det blev starten på en række konfrontationer mellem studenter, universitetsledelse og politi. Få dage senere blev universitetet i Nanterre lukket på ubestemt tid, men oprøret havde allerede spredt sig til det mest berømte franske universitet Sorbonne.

Sorbonne blev i begyndelsen af maj 1968 skueplads for voldsomme kampe mellem politi og studenter. Universitetet blev herefter lukket og siden besat af de studerende. De studerendes kampe mod

*Benno Ohnesorg, skudt af politiet under en demonstration mod Shahenstyret i Iran, 1967.
Foto: Joachim Barfknecht / Polfoto.*

politiet udløste imidlertid omfattende sympati- og solidaritetstilkendegivelser og arbejdsnedlæggelser blandt franske arbejdere. Snart dannede arbejdere og studenter fælles front mod den franske stat og dens overhoved Charles de Gaulle. Den 13. maj deltog mellem 500.000 og 800.000 arbejdere og studenter i en gigantisk demonstration i Paris, og den 23. maj indledte næsten 10 mio. arbejdere en generalstrejke. Frankrig bevægede sig på kanten af en revolution.

Det lykkedes imidlertid præsident de Gaulle at vende situationen. Efter en tale den 30. maj, hvori han deklarerede, at han ikke ville træde tilbage, samledes omkring 1 mio. af hans tilhængere til en spontan støttedemonstration i Paris. Kort tid efter opgav de studerende besættelsen af Sorbonne, og studenteroprøret og strejkerne ophørte umiddelbart efter, og ved valget den 30. juni 1968 opnåede Gaullisterne absolut flertal.

Studenterbevægelserne i USA og Vesteuropa i 1960'erne forløb samtidig og i samspil med en række større kulturelle opbrud, hvor unge via eksperimenter med kunst, musik, boformer, stoffer m.m. etablerede "modkulturer", forsøgte at etablere alternativer til det eksisterende samfund. Også dette fænomen stammede i høj grad fra USA. Her blev der i 1967 foretaget en undersøgelse af udbredelsen og sammensætningen af de såkaldte "hippie-communities". Undersøgelsen viste, at der på dette tidspunkt fandtes 200.000 "hippie-drop-outs" – eller "freaks" og "heads" som de fore-

trak at kalde sig selv – samt 200.000 "teeny-boppers, part-time summer and weekend-hippies". Hertil skal føjes hundredtusinder andre, som brugte psykedeliske stoffer og havde tæt kontakt med det ægte hippiemiljø, men som enten var aktive studerende, unge forretningsfolk eller almindelige lønmodtagere. I Europa var antallet af hippier, eller livsstilsradikalister, som man kan betegne de personer, der dyrkede forskellige livsstilseksperimenter formentlig af nogenlunde samme omfang.³²⁾

Fælles for de politisk orienterede studenteroprørere og livsstilsradikalisterne var, at de så en verden i forandring og sig selv som forandringens drivkraft. Det er imidlertid vigtigt at tilføje, at den stigende radikaliserings og politisering af studenteroprørerne mange steder førte til et brud med de ungdomsoprørere, der foretrak meditation og selvudfoldelse som vejen til et bedre samfund. Overordnet kan man konstatere, at mange af de socio-kulturelle aspekter af opbruddet i 1960'erne har vundet indpas i nutidens samfund, mens størstedelen af de politiske bevægelser og ideer, der var fremherskende i slutningen af 1960'erne er faldet sammen.

I den internationale forskning er man også begyndt at behandle de senere fortællinger om de massive politiske og kulturelle opbrud fra slutningen af 1960'erne til starten af 1970'erne. Ligesom i Danmark rubriceres disse opbrud i mange andre lande under symbolet 68, der i form af en række mytiske fortællinger om fortiden anvendes til at legitimere politisk handling i nutiden og

i fremtiden. Det gælder især i Tyskland, hvor 68 for politikere og intellektuelle repræsenterer epoken i den tyske historie mellem den dobbelte tyske statsdannelse i 1949 og genforeningen af de to stater i 1989. Der hersker således enighed om, at 68 markerer et klimaskel i den tyske historie, men stor uenighed om, hvad der kendetegner dette skel. For de venstreorienterede, symboliserer 68 den egentlige demokratisering af Bundesrepublikken – en ”stunde null” – hvor man fik gjort op med de autoritære samfundsforhold, som stadig prægede Vesttyskland i kølvandet på nazismen. Siden Murens fald er den venstreorienterede opfattelse af 68 imidlertid blevet udfordret af en mere kritisk opfattelse, fremført af konservative kræfter, der anser 68 som symbolet for et farligt autoritets- og værdiforvalg, der underminerede demokratiet og ledte direkte til 1970’ernes terrorisme.³³⁾

Behovet for nye historier om 68 i Danmark

I Danmark skete der ligeledes fra slutningen af 1950’erne til starten af 1970’erne en række store politiske og kulturelle opbrud, som delvist var inspireret af og i grove træk fulgte mønstret fra USA og Tyskland. Når man beskæftiger sig med Danmark, er det imidlertid nødvendigt at holde sig en række centrale pointer for øje.³⁴⁾ For det første skete dannelsen af det ”nye venstre” i Danmark forholdsvis tidligt med stiftelsen af SF i 1959 og ikke mindst med atommarcherne fra 1959, hvor en ny generation manifesterede sig politisk uden for politiske partier og fagbevægelse og siden kanaliserede energi ind i nye politiske fora. For det andet er det vigtigt – som også den tidligere ungdomsoprører Ole Grünbaum levende har beskrevet i erindringsbogen *Du skal UD*³⁵⁾ – at adskille det danske ungdomsoprør, som primært foregik fra ca. 1966-70, fra det danske studentoprør, der begyndte i 1968. Ligesom i andre lande repræsenterede ungdomsoprøret et bredt kulturelt og livsstilmæssigt opbrud, mens studentoprøret i Danmark opstod som et forholdsvis afgrænset politisk projekt, der handlede om de studerendes ønsker om medbestemmelse og indfly-

delse på deres studium. For det tredje skete ensretningen, radikaliseringen og politiseringen af studentoprøret gradvist og først for alvor i starten af 1970’erne, hvor en dogmatisk marxisme og leninisme og senere maoisme bredte sig blandt studentoprørerne på universiteterne til de utallige partier på den yderste venstrefløj. Forklaringen på at studentoprøret ikke blev nær så voldsomt i Danmark som i andre lande skal bl.a. søges i den udstrakte grad af tolerance, der mødte de studerende.

Disse og mange andre pointer negligeres gang på gang i den offentlige debat. Studentoprøret er formentlig den begivenhed i den nyere Danmarkshistorie, som oftest misrepræsenteres. Det skete fx i artiklen ”Den totalitære plageånd fra 68 lever” fra april 2003 af Ph.d.-stipendiat Anders Holm Thomsen, hvori man kan læse, ”at studentoprørernes revolution lykkedes på snart sagt alle områder – og at deres strategi var nøje gennemtænkt fra den allerførste start”. Thomsen skriver videre: ”Allerede fra begyndelsen i 68 var det nye venstres helt bevidste målsætning at erobre statsapparatet for under inspiration fra bl.a. Mao at anvende det til gennemførelsen af en kulturrevolution”.³⁶⁾

Thomsens udtalelser er blot et blandt mange graverende eksempler på, hvordan 68 fastholdes og bruges som et politisk erindringssted med direkte fejlfortolkninger til følge. Og værre er at de to fortællinger skygger for vore udblik og de politiske og kulturelle problemer, vi står overfor i dagens Danmark. Netop derfor er det bydende nødvendigt at nedbryde de to dominerende fortællinger og skabe større forståelse for og dialog mellem de fortællinger og følelser, der knytter sig til dette årtal. En sådan forståelse og dialog – mener vi – kan kun skabes gennem grundige historiske analyser af Danmarks historie fra 1960’erne til i dag og vores forestillinger herom. Nedbrydningen af de utallige myter om 68 synes at være den største samtidshistoriske udfordring i dag.

Niklas Olsen er cand.mag. i historie og retorik, ph.d.-stud. ved Det Europæiske Universitet i Firenze.

Morten Bendix Andersen er cand.mag. i historie og filosofi.

Noter:

1. Det følgende er en revideret version af indledningen til den af os redigerede antologi: *1968 i Danmark: Dengang og nu*, Museum Tusulanum, København 2004.
2. "Til kamp for den offentlige debat", *Berlingske Tidende*, 5.9.2002. Anders Fogh Rasmussens nytårstale fra 2002 anses af mange for startskuddet til kultur- og værdikampen. "Statsministerens nytårstale", *Politiken*, 2.1.2002.
3. Her følger vi den tyske historiker Edgar Wolfrum: *Geschichtspolitik in der Bundesrepublik Deutschland. Der Weg zur bundesrepublikanischen Erinnerung 1948-1990*, Darmstadt, 1999, s. 49ff.
4. Lars Bøgeskov: "68 i vores sjæl", *Politiken*, 24.6.1997.
5. Georg Metz: "Den bizarre ankeløse alliance", *Information*, 26-27.6.2004.
6. Edgar Wolfrum: 1999, s. 52-53.
7. En sådan bred og inkluderende myte kalder Edgar Wolfrum en "basisfortælling". Edgar Wolfrum: "1968 in der gegenwärtigen deutschen Geschichtspolitik", *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Bind 22-23, 2001, s. 28-36.
8. Jesper Bo Jensen: "Farvel til 68-generationen", *Jyllands-Posten*, 13.10.1996.
9. Begrebet "68-generationen" har været kraftigt tematiseret i den offentlige debat siden midten af 1990'erne, men begrebet er uden tvivl meget ældre. Se bl.a. Christina Cordsen og Hans Drachmann: "Generationen, der kun tænker på sig selv", *Politiken*, 28.1.1996; Kristian Lindberg: "Generation Exit", *Berlingske Tidende*, 26.10.1996. En særlig negativ opfattelse af "68-generationen" finder man hos Bertel Haarder. Se fx Bertel Haarder: "68'erne – fremtidens byrde", *Jyllands-Posten*, 11.12.1996.
10. "Til kamp mod uro i klassen", *Berlingske Tidende*, 4.3.2003. Begrebet "68-pædagogik" har været diskuteret før – bl.a. i forbindelse med sociologen Henrik Dahls bog *Den kronologiske uskyld* fra 1998. Se Marianne Juhl: "Den forsømte generation", *Jyllands-Posten*, 20.10.1998.
11. Begrebet "erindringssted" er formuleret af den franske historiker Pierre Nora i *Les Lieux de mémoire* (7 bind, 1984-92). Det dækker over både abstrakte og konkrete "steder", som indtager en central status i og markerer "vigtige" eller "typiske" tegn på nationale erindringsfællesskaber. Se opslaget "Erindringssteder" i Tønnes Bekker Nielsen m.fl.: *Gads historieleksikon*, Bernard Eric Jensen m.fl. (red.) København 2004, s. 142.
12. Politikerne og meningsdannerne er meget bevidste om kulturkampens betydning: "Udfaldet af kulturkampen afgør Danmarks fremtid, ikke den økonomiske politik", lyder det fx fra Anders Fogh Rasmussen i artiklen: "Kulturkamp", *Weekendavisen*, 17.1.2003.
13. Se bl.a. Per Michael Jespersen: "68 var idioti og galskab", *Politiken*, 26.7.1998. Hertil bør føjes skribenterne Bo Bjørnvg og Ulrik Høy, forlæggeren Peter la Cour og ikke mindst skribent og redaktør Peter Wivel, der ligesom Mikkel Plum tilhørte venstrefløjen i 1970'erne. Højrefløjens fortælling er fortrinsvis kommet til udtryk i artikler i *Weekendavisen* og i *Berlingske Tidende* i de seneste 10 år. En del af disse er samlet i den af Bent Blüdnikow redigerede *Opgøret om Den Kolde Krig. En samling af nogle af de bedste indlæg fra de seneste års debat i Berlingske Tidende om Den Kolde Krig*, København 2003. I *Et forord fra udgiveren* s. 9 skriver Peter la Cour sigende, at bogen er et forsøg på "at erkende omfanget af kommunismens ugerninger og det meningsstyranni, der gemte sig bag tidsånden fra '68". En anden ofte citeret bog i højrefløjens fortælling om 68 er Mikkel Plum: *Bombardér Hovedkvarteret*, København 1998. Ifølge Mikkel Plum (s. 13) er bogen opkaldt efter et direktiv fra formand Mao, der vandt genlyd blandt "68-generationen" i Danmark. Endelig har antologien *Hvem holdt de med?*, Bertel Haarder (red.), København 1999, været stærkt medvirkende til konstruktionen af højrefløjens fortælling.
14. Historikeren Claus Bryld har beskrevet nogle af de samme elementer i højrefløjens historie om 68 i "Den kolde krig og venstrefløjen. Ny realitet – ny myte", *Arbejderhistorie*, december 1999, s. 128.
15. Ifølge tidl. Generaldirektør for Danmarks Radio, Christian S. Nissen: "Historie som slagmark", *Berlingske Tidende*, 26.9.2001.
16. Bent Blüdnikow: "Introduktion: Tidsånden fra '68 og den totalitære fristelse", *Opgøret om Den Kolde Krig. En samling af nogle af de bedste indlæg fra de seneste års debat i Berlingske Tidende om Den Kolde Krig*, København 2003, s. 26.
17. Anders Fogh Rasmussen: "Et opgør med fortiden trænger sig på", *Hvem holdt de med?*, Bertel Haarder (red.), København 1999, s. 8.
18. Ulla Dahlerup fra Dansk Folkeparti – der i øvrigt var aktiv på venstrefløjen i 60'erne og 70'erne – er den eneste kritiker af 68, som åbent vedkender sig dette. Se Ulla Dahlerup: "Det er regnskabets time", *Politiken*, 23.9.2003.
19. Aleida Assman: "1998 – Zwischen Geschichte und Gedächtnis", Aleida Assman und Ute Frevert: *Geschichtsvergessenheit – Geschichtsvergessenheit: vom Umgang mit deutschen Vergangenheit nach 1945*, Stuttgart 1999, s. 41ff.
20. "Et flertal af danskerne støtter regeringens værdikamp (...). Derimod er det kun et mindretal, som ønsker et opgør med venstreorienterede 68ere" lød *Berlingske Tidendes* konklusion på en meningsmåling foretaget af Gallup. "Ja til kulturkamp – nej til hævn", *Berlingske Tidende*, 5.10.2003.
21. Se fx "De nye værdier", *Jyllands-Posten*, 5.10.2003. Medvirkende til Foghs ændrede kurs i kulturkampen var formentlig også en række uheldige udtalelser af kulturminister Brian Mikkelsen angående de venstreorienteredes angiveligt negative dominans på diverse danske kultur- og uddannelsesinstitutioner i 80'erne og 90'erne.
22. Bente Hansen: "Den menneskelige faktor", *Dengang i 60'erne – Billeder fra dengang, tekster*

- fra i dag, Bente Hansen m.fl., København 1979, s. 14. Som påpeget af Lisbeth Ihlemann og Morten Michelsen i deres bidrag til denne antologi foretager Niels Skousen i sangen "68" fra 2003 nøjagtig den samme periodisering. Det er dog værd at bemærke, at 68 for Skousen har meldt sig som "en bagskid".
23. Udover Bente Hansen medvirkede bl.a. Ebbe Reich Kløvedal, Erik Thygesen, Jesper Jensen, Peter Duelund, Morten Thing og Hanne Reintoft i bogen.
 24. Malin Lindgren: "Hip, hippie, hurra", *Dagligdag i Danmark 1945-1958 – set og fortalt af Malin Lindgren*. Bind 5., København 1987, s. 9 og 49.
 25. Bent Blüdnikow har i en gennemgang af en række brede videnskabelige værker afdækket aspekter af venstrefløjens historie i artiklen: "Voldsfascination på venstrefløjen", *Hvem holdt de med?*, Bertel Haarder (red.), København 1999, s. 78-82. Der findes masser af eksempler på, at den uproblematiserede historieskrivning om 60'erne stadig reproduceres. Se bl.a. Niels Erik Hansen: *Gør gode tider bedre. Danmark i 1960erne*, København 2002.
 26. Se fx Christian Braad Thomsen: "Demokratiets fortrop", *Weekendavisen*, 17.6.1994; Bente Hansen, Jesper Jensen og Benito Scocozza: "Historieløshed", *Weekendavisen*, 24.6.2004. Lars Bøgeskov: "Friheden sidder der stadig" (interview med Ebbe Kløvedal Reich), *Politiken*, 29.6.2004; Claus Paaske: "68-98: Vi var ikke formørkede stalinister" (interview med Peter Madsen), *Politiken*, 2.8.1998; Knud Holch Andersen: "En '68-historiker' går til bekendelse", *Jyllands-Posten*, 5.5.2004.
 27. Jf. note 19.
 28. Thorsten Borring Olesen: "68 og den kolde krig", *Information*, 19.6.2000.
 29. Steven L. B. Jensen og Thomas Ekman Jørgensen: *Studenteroprøret i Danmark 1968. Forudsætninger og konsekvenser*, upubliceret prisopgave fra Historisk Institut, Københavns Universitet 1999. Jensen og Jørgensen har desuden redigeret temanummeret "Opbrud i 1960erne", *Den Jyske historiker*, Nr. 10. 2003, der skildrer aspekter af opbruddene i Danmark i 60'erne. Der findes en række andre værker, som ligeledes behandler nogle af opbruddene i 60'erne og konsekvenserne af disse. Se bl.a. Søren Hein Rasmussen: *Sære Alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*, Odense 1997; Johannes Nordentoft og Søren Hein Rasmussen: *Kampagnen mod atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972*, Odense 1991; Henrik Kaare Nielsen: *Demokrati i bevægelse: sammenlignende studier i politisk kultur og nyere sociale bevægelser i Vesttyskland og Danmark*, Århus 1991; Drude Dahlerup: *Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985*, København 1998. Det eneste værk om venstrefløjens aktiviteter under den kolde krig er debatantologien *Idealisme eller fanatisme? Opgøret om venstrefløjen under den kolde krig*, Adam Holm og Peter Scharff Smith (red.), København 2003.
 30. Det mest grundige komparative værk om den internationale udvikling i 60'erne – med et særskilt afsnit om begivenhederne i 1968 – er ubetinget Arthur Marwick's: *The sixties: cultural revolution in Britain, Italy, France and the United States, c. 1958-c.1974*, Oxford 1998. Et godt overblik – med et fokus på "68-bevægelsen" – findes i Ingrid Gilcher-Holtey: *Die 68er Bewegung: Deutschland – Westeuropa – USA*, München 2001. Et bredere sigte findes i antologien *1968: vom Ereignis zum Gegenstand der Geschichtswissenschaft*, Ingrid Gilcher-Holtey (hrsg.), Göttingen 1998. Seneste skud på stammen i den populærvidenskabelige genre er Mark Kurlansky's informationsrige: *1968: The year that rocked the world*, London 2004.
 31. I det følgende vil udviklingen i USA, Vesttyskland og Frankrig blive skitseret. I 1968 fandt der imidlertid også store opbrud og studenteroprør sted i bl.a. Italien, Spanien, Tjekkoslaviet, Polen, Japan og Mexico.
 32. Arthur Marwick: 1998, s. 480.
 33. Se bl.a. temanummeret "Die 68er-Generation" i *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B 22-23, 2001. Også i andre europæiske landes nationale historie anses 68 for at være enten symbolet på starten på en gylden tid eller starten på forfald. I Frankrig er det med specifik politisk agenda lykkedes en gruppe af sociologer og reformerede *gauchistes* (venstreintellektuelle) fra midten af 70'erne indtil 1988 at konstruere en stærkt indholdsmæssigt reduceret historie om de yderst komplekse begivenheder sidst i 60'erne under symbolet "Maj 68". Se Kristin Ross: *The May '68 and its Afterlives*, London, 2002. Snarere end årstallet 1968 mener Arthur Marwick, at fremgangs- og forfaldstanken i de vestlige lande knytter sig til 60'erne som årti. Arthur Marwick: 1998, s. 3-6.
 34. Det følgende er hentet fra Steven L. B. Jensen og Thomas Ekman Jørgensen: 1999.
 35. Ole Grünbaum: *Du skal UD*, København 1988.
 36. Anders Holm Thomsen: "Den totalitære plageånd fra 68 lever", *Jyllands-Posten*, 7.4.2003.